

KÜLTÜREL MİRASIN ANLAMBİLİMİ*

The Semantics of Cultural Heritage

Prof. Dr. Kubilay AKTULUM**

ÖZ

Olga Galatanu'nun kuramsal alt yapısını 1999 yılında oluşturduğu ve *Sémantiques des Possibles Argumentatifs* (Kanıt Olasılıkların Anlambilimi) adını verdiği çözümleme modeli, sözlüksel ve söylemsel anlamın kuramsal bir betimlemesini yapmaya dayanmaktadır. Söz konusu çözümleme modeli önce anlamın düzenlam, göndergesel yanını sorgular. Ardından, Ducrot, Anscombe ve Carel'in dilde kanıtlama, basmakalıp (fr. stéréotype) konusundaki tanımlamalarından, özellikle Putnam'ın, anlamı çekirdek, basmakalıp ve genişleme kavramlarından yola çıkarak sorgulayan yaklaşımından yararlanır. Putnam'a göre, örneğin basmakalıp kavramı dilbilimsel bir zorunluluktur, belli bir sınıfın, grubun dizesel bağınıtlarını oluşturan unsurların karakteristik özelliklerini içerir. Öyleyse anlam, inanışlara, değerlere, değer yargılarına sıkı sıkıya bağlıdır, onlarla genişler. Kanıt Olasılıkların Anlambilimi, Putnam'ın yaklaşımındaki ansiklopedik ve bütüncül özelliği yineler. Burada, anlam bir toplumun kültürel birikimiyle, değer yargılarıyla, inanışlarıyla belirlenmiştir görüşü öne çıkar. Dolayısıyla, anlamın belli bir anda ve uzamda, belli bir dilsel topluluk için özel bir değeri vardır. Toplumun üyelerinin ansiklopedik (edinilmiş) bilgilerinin işlevini belirlemeye yarar. Bu çalışmada, önce "miras", ardından "kültürel miras" kavramı ve bunlara bağlı olarak, "değer nesnesi" (fr. artefact)¹ olarak tanımlanan, kültürel miras kategorisinde yer alan unsurlardan birisi olan "cami"nin anlambilimsel yapılanması söz konusu modelin verileriyle açıklanacaktır. Ağırlıklı olarak modelin genel çerçevesi, kuramsal ve kavramsal dayanakları anımsatıldıktan sonra, "miras" kavramının "çekirdek" ve basmakalıp anlamları, anlamsal dönüşümleri belirlenecek, kanıt olasılıkları, bir başka anlatımla söylemsel potansiyeli ortaya konulacaktır. Bununla yetinilmeyip, kiplik kullanımıyla kavramın kültürel değerlerine, algılarına ilişkin belirlemeler yapılacaktır. Böylelikle, yapay bir nesnenin (bir değer nesnesinin) belli bir toplumun kültürel algısındaki ayrımların nasıl ve neden belirlediğine vurgu yapılacaktır. Söz konusu çözümleme modeli "kültürel miras" kategorisinde sınıflandırılan yapay (değer) nesnelere (in) dilsel gereç üzerinden gidilerek anlamsal değerlerini, belli bir toplum için özgüllüklerini, özgünlüklerini daha açıklıkla ortaya koymaya yönelik olduğundan uçsuz bucaksız bir sorgulama alanına kapı aralamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Kültürel Miras, anlambilim, Galatanu, kanıt olasılıkların anlambilimi, cami.

ABSTRACT

The Semantics of Argumentative Possibilities, developed by Olga Galatanu in 1999, is a theoretical model describing the lexical meaning and discursive meaning that articulates the denotative, referential conception of meaning and the theories developed by Ducrot, Anscombe, Carel (the argumentation in the language, topoi, internal and external argumentation blocks) and Putnam's proposal to describe the meaning in terms of core, stereotype and extension. For Putnam, the stereotype is a linguistic obligation as it encompasses the characteristic features of the paradigmatic members of a class. As such, it is closely related to beliefs, which it serves to fix and with which it evolves. By adopting the idea of a semantic description in terms, among others, of a stereotype associated with the word, the SPA inherits the holistic and encyclopedic character underlying Putnam's vision. The meaning is, therefore, culturally determined, it is valid for a given linguistic community, at a given moment, and it depends on the encyclopedic knowledge of each. In this work, the semantic construction of heritage, cultural heritage and the mosque, an artefact among others in the category of cultural heritage, will be analyzed from the perspective of the model in question. I will sketch the contours of the model, its theoretical framework by referring to the notions of kernel, determine the stereotypes, the argumentative possibilities, the discursive potentiality of the meaning. I will also elaborate on the cultural values and perception of the notion through the use of modalities. I will highlight how and why cultural distinctions appear about an artifact in a

* Geliş tarihi: 31 Temmuz 2018 - Kabul tarihi: 10 Haziran 2020

Aktulum, Kubilay. "Kültürel Mirasın Anlambilimi" *Milli Folklor* 126 (Yaz 2020): 5-17

** Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/Türkiye, aktulumk@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0001-9929-937X.

community. The model is intended to highlight artefacts and valuables classified as cultural heritage through linguistic materials, thus opening the way to an unlimited field of inquiry.

Key Words

Cultural Heritage, semantics, Galatanu, the semantics of argumentative possibilities, mosque.

Türkiye’de kültürel miras konusunda kimi tanımlamalar yapılmış olsa da kavramın anlambilimsel çözümlemesi konusunda henüz hiçbir çalışma bulunmuyor. Oysa, kanımızca, sözlüksel, anlamsal, söylemsel bakımdan çözümlemesi yapıldığında, belli bir toplumun düşünme biçimine, değerler ve inanışlar toplamına gönderme yapan “miras” ve “kültürel miras” kavramlarının arkasındaki özgüllük ve özgünlük daha açıklıkla görülebilecektir.¹ Bu amaçla, burada, anlambilimsel bir okuma modeli olan Olga Galatanu’nün *Kanıtısal Olasılıkların Anlambilimi* adını verdiği yönteminin verilerini kullanarak miras ve kültürel miras kavramının tanımsal olarak kapsamından başka, kendi bağlamımızda, cami örneğinden yola çıkarak, arkasındaki değersel boyutu (dolayısıyla, kültürel izleri) görünür kılmak çabasında olacağız. Önce, kavramın kökenine ilişkin birkaç anımsatma yapalım.²

Batı ülkelerinde (özellikle Fransa’da) “miras” kavramının tarihçesini uzun uzadıya çıkarmak olasıdır. Öncelikle bir değer sorununa ilişkin olan “patrimoine” kavramının kökeni, Latince “patrimonium” sözcüğüne uzanmaktadır. Ciceron, onu mal, mülk anlamında ilk kez kullananlardandır. Söz konusu kavrama eski tarihçilerin (örneğin, *l’Abrégé d’Histoire Romaine*’inde Florus’un) yüklediği anlam *Roma’nın kutsal hazinesi*’dir (alın-tılayan Rochaix 2017:11). Tapınaklar, sunaklar, heykeller, mücevherler, süslemeler, bahçeler vb. bu hazinenin birer parçası sayılırlar. Fransızca’ya XII. yüzyılda girebilen sözcük, din adamlarının ve Kilise’nin malları anlamında da kullanılır. Sözcüğe sonradan yüklenen anlamlar çeşitlenir.

Fransa’da “kültürel miras” (fr. patrimoine culturel) kavramı ancak Fransız Devrimi sırasında sözlüklere girmiştir. Devrim günlerine gelinceye değin “miras” (fr. patrimoine) kavramı tek başına kullanılıyordu. “Miras”, Fransa krallarının arşivleri yanında taç giyme törenleri sırasında kullandıkları gereçlerin tümünü belirtir. Fransız Devrimi sırasında bir ailenin (çoğunlukla aristokrat ya da burjuva bir ailenin) sahip olduğu mal mülk anlamına gelir. Miras kavramının anlamı zamanla genişler: Ulusal miras kavramına dönüşür.

Eşsüremsel düzlemde ise sözlüklerde, kavramın evrimine göre değişik tanımlamalar yapılır. Sözcüğün kabul gören tüm tanımlamaları değişik söylemlerde ve bağlamlarda gündeme gelen ayrı birer dilsel birim, anlambirimcik sayılırlar.³ Söz konusu tanımlamaları yinelemeyeceğiz, ancak şunu belirtelim: “Miras” sözcüğü çokanlamlı ve çokdeğerli bir içeriğe sahiptir. Kültürel miras kavramına yüklenen en bilinen işlev ise, Michel Peroni ve André Micoud’un bir derleme çalışmasına verdikleri adlandırmayı yinelersek, toplumsal parçalanmalara karşı *bizi birbirimize bağlayan şey*’dir (Peroni-Micoud: 2000). Kültürel mirasın “kapsayan” işlevi neredeyse her türden sanatsal biçim içerisinde bir saplantı durumuna gelmiştir: *İnsan ve çevresinin somut tanıklıklarının toplamını* ilgilendirir (Desvallées 2011:422).⁴

Kültürel mirası araştırma nesnesi yapan kimi dilbilimciler, özellikle anlambilimciler genellikle iki tür tutum benimserler: *Ya gösterilenden ya da kavramdan kalkarak anlamı, gösterilenin bağlandığı gösterenleri inceleyen adbilimsel bir araştırma* (fr. onomasiologie) ya da, tersine, *anlatımdan, adlardan, gösterenlerden kalkarak bunların belirttiği*

kavramları, gösterilenleri inceleyen kavrambilimsel (fr. sémasiologique) bir yöntem benimserler (Vardar 2002:12 ve 132). Birinci seçenekte, miras kavramından yola çıkarak onun dilsel gerçekleştirmeleri üzerinde durulur. İkinci seçenekte ise, daha çok dilbilimcilerce/anlambilimcilerce benimsenen, bir gösterge olarak “miras” teriminin belirttiği kavram sorgulanır, kavramın belli bir toplumun dilsel dizgesi içerisindeki işleyişi gözlemlenir. Kavrambilimsel yöntemle, bir çözümlemeci dilin sözcüklerinden yola çıkarak bu sözcüklerin belli bir kültürdeki (bağlamda) anlamını ortaya koymaya çalışır. Bu iki düzlemde sorgulamalar yapılırken şu soruyu sormak gerekir: “Kültürel miras”, bir terim midir yoksa bir kavram mıdır?

*Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü’nde kavram, ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünüyü, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun anlaksal imgesi; gösterilen olarak tanımlanır. (Vardar 2002: 139) Buna göre, kimi ayrımlar yapalım: Kavram, belli bir alana ilişkin bir özellikken, terim bir dile özgüdür. Terim, dilsel (ya da kültürel) bir toplulukça kabullenilmiş bir dil dizgesi içerisinde, kavram ise kültürel bir toplulukça kabullenilmiş bir temsiller dizgesi içerisinde konumlanır. Terim, konuşan bir öznenin bağımsızken kavram konuşan bir özneye bağlıdır. Terim, nesnellığe ilişkinken kavram, öznelliğe ve değerlere ilişkindir. Kavram, bir nesneye ya da nesnelere toplamına yüklenen özellikler toplamından oluşan düşünsel bir birim olduğundan ancak bir simge ya da terim aracılığıyla açıklanabilir. Buna göre, kültürel miras, göstergelerin dayattığı aşamalanma ilkesini yok sayar. Ancak belli bir söylemsel bağlamda açıklanabilir. Her kavram belli bir alan içerisinde anlamlı bir birim olan bir ya da birden fazla terime çağrışım yapar. Öyleyse miras, bir kavram olarak ele alındığında bir nitelemeyi (kültürel) ve bağlamı zorunlu kılar. Olası genellemelere bağlamsal gözlemler sonucunda ulaşılır. Yalın bir sözcük olarak alındığında yalnızca anlamsal değerine bakılır. Bir kavram ya da terim olarak alındığında dilsel bağlamına (fr. co-texte; bu durumda, eşsüremliliğe ilişkindir) ve genel olarak kullanıldığı bağlamdaki (fr. contexte; uzamsal ve zamansal bağlam, bu durumda, artsüremliliğe ilişkindir) işlevine göre değişik anlamlar yüklenir. Terim/sözcük, bağlamdan, F. Rastier’nin söylediği gibi, *geçmişten yoksun olduğunda* (Rastier 1995:37), ona belli bir bağlamda yüklenen anlamların dışında anlamlar yüklenmediğinde, zamansal ve uzamsal baskıların dışında kaldığında sözcüktür. Bu tanımlamalara göre, “kültürel miras” sıradan bir terim ya da sözcük değil, bir kavram sayılır. Söz konusu kavram tek başına değil, bir dizi nesne (bir toplumun ürettiği ürünler – değer nesnelere - : bina, sanat yapıtı vb.), her birine belli bir değer yüklenen özel bilgiler aracılığıyla incelenebilir. Buna karşın, “kültürel miras”, kendi içinde bir terim olarak tanımlanabileceği gibi değer nesnelere (bir toplumun üyelerinin elinden çıkan) aracılığıyla bir kavram olarak da tanımlanabilir. Bu durumda şu ya da bu nesne üzerine üretilmiş söylemlerde gözlemlenen kavramın iyeleri incelenir.*

Öyleyse, nesne (bir toplumda insan elinden çıkan her nesne/yapıt) bir kültürel miras sayıldığında önce kültürel mirasın değersel boyutu üzerinde sorgulama yapılabilir.

Değerbilim (fr. axiologie), bir nesneye yüklenen törel değerler toplamını irdeleyerek bir öznenin (bir kişi ya da belli bir grubun üyeleri) eylemleri, “etik” anlayışları vb. konularda sonuçlar çıkarmaya dayanır. Eyleyen olarak bir nesnenin yine bir eyleyen olarak bir özneye bağlı bir ideoloji sorunsalına gönderme yapar. Öznenin değer nesnesiyle ilişkisi aynı zamanda onun etik anlayışı konusunda bilgilendirir. Değerlerin dizesel (fr. paradig-

matique) eklemlemeni ile aynı başlık altında öbeklendirilen değer nesnelere (Hereke halısı, Bünyan halısı, Isparta halısı vb.) üretilir. Değer nesnelere dizimsel (fr. syntagmatique) düzenleyimi ise belli bir ideolojinin yinelenmesinden başka bir şey değildir (burada değer nesnesinin anlamı daralır).

Marie Anne-Paveau, miras söyleminin dizisel bir görünümü olduğunu ileri sürer. Kültürel mirası tanımlamaya ve aktarmaya yarayan az çok kalıplaşmış formülleri sıralar: *Zengin kültürel miras; olağanüstü kültürel miras; önemli kültürel miras* vb. (Paveau 2010:2) kullanımlar yine bir değer sorunsalına ilişkindir. Değeri olumsuzlayan kimi kalıp eylem kullanımları değer sorunsalı çerçevesinde işlerlik kazanır: Kültürel mirası saçıp savurmak, kültürel mirası yok etmek, kültürel mirası korumak eyleminin karşıtıdır ve bir eylem biçimini, dolayısıyla bir tutumu, bir imgelem biçimini vb. belirtir. M. Anne-Paveau, bu görünümde kültürel miras ile kimi *devingen kavramlar* arasındaki ilişkiye de vurgu yapar: Örneğin, bir kimlik görünüsünde gündeme gelen *geçmiş*; bir maksat düşüncesi içeren *aktarım*; belli bir bağlamda - bir tehdit bağlamında - ideolojik bir boyutu temsil eden *koruma*; kültürel mirasla sağlanan *kolektiflik* ve *coşku/heyecan* söz konusu kavramlar arasındadır (Paveau 2010:5).

Kültürel nesnelere ise yalın doğallıklarının ötesine geçip dilin sıradan birer unsuru olmaktan çıkarak söylem üretimine katkı sağlarlar. Kültürel mirasın alanında yer alan nesnelere toplumsal olarak oluşmuş, *söylemsel olasılıklara* kapı aralarlar. Söz konusu nesnelere söylem biçimine göre eğitsel, aktarımsal, uzlaşımsal ya da belleksele işlevler yüklenirler. Müzelerde (ya da bir aile tarafından) biriktirilmiş, geçmişin somut ya da soyut izlerini taşıyan tüm nesnelere *söylemsel bellekler* (Rochaix 2017:26) olarak adlandırılır. Belli bir toplumun belli bir uzamda (ve zamanda) ürettiği her ürün (değer nesnesi) belli bir amaçla/maksatla/yönelmişlikle sonraki dönemlere aktarılır. Her kültürel miras söylemi belli bir maksat/niyet/yönelmişlik (tinin bir nesneyle etken ilişkisi) üzerine oturtulduğundan, bu düzeyde de sorgulama yapılabilir.

Kimileri miras kavramını sorgularken kültürel nesnelere özgül değer nesnelere olarak ele alır, öznel bir bakış açısının süzgecinden geçirirler. Bu durumda kişisel değerlendirmeler araya girer (özellikle müzelerde – müze ve nesneye ilişkin tüm öznel duyarlıklar - böyle bir tutum gündeme gelir): *Mirası paylaşmak için hem dış, yani miras konusunda uzman olanların empoze ettikleri temsiller yığını, hem de kentliye bağlı ve onun miras kavramına biçimini oluşturan iç temsiller yığını devreye girer.* (Rochaix: 2017:26). Kuşkusuz söz konusu özgül değerler aynı nesnelere başkalarının başka bağlamlarda yüklenen değerlerden görece farklıdır.

Nesnelere miras olarak temsil edilirlerken kültürel miras adlandırmasıyla kavramsallaşırlar. Bu yapılırken şu ya da bu nesnenin mirasın alanına aktarımıyla onu belirten adlandırmanın anlamsal iyeleri değişir. Kültürel mirasın anlambilimsel sorgulaması için başlıca sorunsal budur.

Bir nesnenin kültürel mirasa dönüşebilmesinin ölçütleri arasında eskilik, az bulunurluk, tipsele olma, özgünbenzerlik (otantiklik), geçmişle şimdi arasında bağ kurması gibi ölçütler olması beklenir.

Kültürel miras içerisine sokulan tüm nesnelere insan elinden çıkmış, el yordamıyla üretilmiş birer ürün/nesne/obje (fr. artefact) sayılırlar. Nesneyle (değer nesnesi) insanlar (bir toplumun üyeleri) bir maksatlılık/yönelmişlik ilişkisiyle bir araya gelirler. Hilpinen'in tanımlaması da böyledir: *El yordamı her nesne belli bir amaçla, bilerek üretilmiş bir nesnedir.* (Hilpinen'den alıntılanan Rochaix 2017:71) Hilpinen, nesnenin ontolojisi

konusunda kısaca şu tanımlamayı yapar : *Bir nesne ancak bir yaparı varsa el yordamı bir nesne sayılır* (Rochaix 2017:73). Yapan, bireysel ya da kolektif olabilir. Nesnenin, türevlerinden ayrı, özgül bir işlevi vardır. İyeleri, nesneyi yapanın maksadını içerir. El yordamı her nesne *belleğin bir yaratısı*'dır (ortak toplumsal belleğin). Onu ötekilerden, türevlerinden ayıran yanlarıyla betimlenir. Söz konusu nesnenin anlamı kendi bağlamında kavranır. Onun bir kültürel miras nesnesi durumuna gelmesi, değerinin ortaya konması içinse nesnenin içsel iyelerini betimlemek yerine daha çok bağlamı göz önünde bulundurmak gerekir.

Kültürel miras sözcüğünün anlambilimsel ve söylemsel çözümlemesi, belli bir bağlama (kültürel miras bağlamına) oturtulmuş el yordamı (değer) nesnelere(i) aracılığıyla gerçekleştirilir. Böyle bir yan yanalıkla (anlambilimsel ve söylemsel çözümleme) olası değerler dizgesi belirlenmeye çalışılır. Bunu yapabilmek için verileri kullanılan çözümleme modeli O. Galatanu'nun *Kanıt Olasılıkların Anlambilimi* adını verdiği modeldir. Peki, dilbilimsel ve anlambilimsel bir görüngüde işleyen *Kanıt Olasılıkların Anlambilimi*'nde nasıl bir yol izlenmektedir?

Hilary Putnam'ın düşüncelerinden yararlanılarak bir sözcüğün **çekirdek** anlamı yanında **basamaklılaşmış** anlamları belirlenir. Olga Galatanu, buna *kanıtlayıcı olasılıklar* adını verdiği üçüncü bir kategori ekler. Söylemde gerçekleşmesi ise bu üç kategoriye bağlıdır.

Bir başka anlatımla, çözümleme aşamasında izlenen yol özetle şudur: *Kanıt Olasılıkların Anlambilimi* çerçevesinde, önce miras sözcüğünün düz anlam düzeyinde kabul gören sözlüksel (çekirdek) anlamları betimlenir. Ardından kanıt ve değersel potansiyeli ortaya konur. Daha sonra söylemde kültürel olarak yeri incelenir. Kültürel miras kavramının betimlenen değer nesnelere üzerindeki söylemsel işleyişine bakılır. Yeni bağlamda ele alınan nesnenin anlamsal olarak yeri sorgulanır.

Kültürel miras çözümlenirken ilk aşamada adbilimsel yöntemden kavrambilimsel bir yöneme doğru ilerleyerek şu ya da bu sözcüğün/terimin dilsel kullanımları (söylemdeki gerçekleştirmeleri) ortaya konur. Öyleyse, bu yaklaşımda adbilimsel ve söylemsel çözümleme iç içedir. Bunu şöyle de ifade edebiliriz: Birinci aşamada, miras sözcüğünün düz anlamsal olarak temsili, ardından miras kavramının (burada, belli bir bağlama geçilir) kavramsal gösterimi, özel olarak kültürel miras kavramı konusunda ise miras sözcüğünü kullanan yapıtların ya da kişilerin söylemlerinde beliren anlamsal-söylemsel gösterimler incelenir.

O. Galatanu'ya göre, adbilimsel temsilde önce sözlüksel anlamın betimsel boyutuna, ardından bir söylemdeki evrilişine ve yüklendiği değere, evrilen anlamsal unsurların söylemsel bütün içerisinde basamaklılıklarına, sözlüksel anlamın söylemsel (kanıt) potansiyeline, basamaklılaşmış çekirdek düzeneğin kinetik (dönüşümsel) potansiyeline bakılır.

Anlambilimsel-söylemsel temsil, dil dışı bir olguyu dikkate alır, çünkü söylemde bir sözcüğün içsel (fr. co-texte) olduğu kadar bağlamsal (fr. contexte) kullanımını ilgilendirir.

Öyleyse, genel bir anlatımla, çözümlemede önce miras ya da kültürel miras sözcüğünün temel adbilimsel/sözlüksel birimleri, ortak ve özgül anlamları belirlenir. Daha sonra kültürel mirasın söylemsel yapılanmasına bakılır. Kültürel mirasın kanıt potansiyeli başlığı altında ise sözcüğün basamaklılıklarının bir söylem içerisinde öteki anlamsal temsillerle olası alışverişlerine bakılır. Bir söz edimi olarak "miraslaştırmak" kavramı

üzerinden gidilerek kültürel miras listesine alınan değer nesnesinin söylemde olduğu kadar bir toplumdaki başarı olasılıkları üzerinde durulur.

Miras sözcüğünün adbilimsel (düzanlamsal) bileşenleri nelerdir? Sözcüğün adbilimsel çekirdeğini ortaya koymak için başvurulacak en kestirme yol sözlüklerdeki tanımlarına bakmaktır. Sözcüğün çekirdeği, temel iyeleri (iyeler zamanla değişebilir) onun *kimliğine* ilişkin ilk bilgileri verir. Bu bilgiler ikinci aşamada basmakalıplarla buluşur.

Basmakalıplar, kültürel olarak yerleşmiş, kalıp yargılar oluşturan (ve zamanla değişebilen), söyleme sıklıkla karışan unsurlardır.

Üçüncü aşamada miras sözcüğünün kanıtlayıcı olasılıkları devreye girer. Bunlar, sözcüğün bilinen anlamı dışında, bir basmakalıpla, kalıp yargılarla buluşarak söylemsel bir kesite dönüşürler. Bu şemaya göre, *miras* sözcüğünün çekirdek anlamı ve alt anlamları şunları içerir: Mal, sahiplik, aktarma, kalıt.

- Mal, doğrudan doğruya mirasın (kültürel) bir parçası olan, sahiplenilen (bir toplumca) somut (ya da somut olmayan) bir üründür.
- Aktarma, aynı ırktan, kökenden olan ve *kendinden sonra gelenlere bırakma* edimidir.
- Kalıt, ölen bir kişinin bir miras olarak sonra gelene aktardığı şeydir.

Miras sözcüğünün anlamsal çekirdeğini oluşturan bileşenler, anlambirimlerin her biri kanıtsal bir bağla ötekine bağlıdır. Hepsinin bir ilişkiye göre yan yanılığı kanıtsal bir blok oluşturur: Mal → Aktarma → Kalıt.

Anlambilimsel betimleme *kiplik* (fr. modalité) kullanımıyla, kiplik değerleriyle desteklenir. Bilindiği gibi, kiplik kullanımı bir sözcüde konuşan öznenin, sözcenin içeriği ve işlevi karşısındaki tutumunu belli etmeye yarar. *Miras* söz konusu olduğunda, işlevsel düzlemde, sözcü kipselleştirildiğinde öznenin sözcenin içeriği karşısındaki tutumu; sözcüleme kipselleştirildiğinde ise öznenin söylemdeki yönelişi/maksatı incelenir. Kipsel değerler bakımından, sözcüdeki ontolojik değerler, gerçekliğe ilişkin değer yargıları; sözcüleme ise öznel edimsel uygulamalardaki özgül kipsel değerlerin görünüşleri incelenir.

Ontolojik değerler varoluşsal değerlere ilişkindir. Doğal gerçekliği olduğu kadar (zorunlu değer: gerekli/olanaksız; zorunlu/olanaklı) toplumun koyduğu değerler (deontik değer: yasak/yasak olmayan, zorunlu/isteğe bağlı) söz konusudur.

Değer yargıları konuşucunun dünya karşısındaki tutumunu belirtir. Bilgi, kesinleşmeler vb. bu kategoriye ilişkindir (epistemik değer: olası, kesin, kesin olmayan) ve bir kişinin inancına yönelik daha öznel unsurları kapsar (doxolojik değer).

Başka bir kategoride değer yargıları olumlu/olumsuz, iyi/kötü, günah/sevap gibi unsurları belirtmek için kullanılır. Bir toplumda kültürel olarak paylaşılan ortak etik ve ahlaki değerler bu kategoride yer alır. Ayrıca yine bir toplumda yaşayanların sanatsal deneyimlerine ilişkin değerlendirmeleri kapsar: Estetik düzlemde iyi/çirkin; pragmatik düzlemde yararlı/yararsız; bilişsel ya da düşünsel düzlemde ilginç/ilginç olmayan; dokunsal düzlemde hoş/hoş olmayan; zevk veren/zevk vermeyen. Bu değerler belli bir kültüre ve göndergeye göre işlerlik kazanır.

Bunlara konuşan öznenin yönelimini/maksatını belli eden değerlendirmeler eklenebilir.

Önce değer nesnesinin anlambilimsel temsiline değinelim. Kabaca, unsurları birbirleriyle bağlantılı olan şöyle bir şemadan söz edebiliriz: Bir **Eden** bir **Alıcı** için bir **Nesne**

(değer nesnesi) üretmek niyetindedir. **Eden**, bu **Nesneyi** yapmak için bir dizi **Araç**, **Ge-reç** kullanır ve **Güç** sarf eder. **Eden**, **Malzemeye** bir **Biçim** verir, onu özel bir **Yapıya** sokar. **Nesne** belli bir **Zaman** ve **Uzamda** var olur. **Nesne**, **Zaman** içerisinde dönüşüme uğrayabilir.

Değer nesnesini belli bir bağlamda değerlendirmek gerekir. Miras nesnesi olarak sınıflandırıldığında bağlamı, onun içsel özelliklerine bir değer yükleyen ait olduğu toplum, topluluktur. *Kanıt-sal Olasılıkların Anlambilimi*, nesnenin içsel özellikleri ile mirasa gönderme yapan bağlamı birbirinden ayırır. Bağlamın içsel özellikleri üzerindeki etkilerini sorgular.

Şimdi, önce *miras* sözcüğünün anlambilimsel-söylemsel çözümüne geçelim. Bu iki aşamalı bir işlemi gerektirir: Bir kavram olarak *miras*'ın adbilimsel ve kavrambilimsel tanımı ve açılımı yapılır, ardından bir söylemdeki gerçekleşme biçimleri incelenir: 1. Miras sözcüğünün anlambilimsel temsili → 2. Miras kavramının kavramsal temsili → 3. Kültürel miras aşamasında, *miras*'ın belli bir bağlamdaki söylemsel (örneğin, yazılı metinlerde) gerçekleşimi incelenir.

Bu aşamada *miras* sözcüğünün sözlüksel anlamı irdelenir. Sözcüğün çekirdek anlamları, temel iyeleri, onu tanımlayan özellikler gösterilir. Her biri ötekiyle ilişkisi içerisinde değerlendirilir. İkinci aşamada sözcüğün belli bir toplum, topluluk için basmakalıplaşmış değerleri belirlenir. Üçüncü aşamada sözcüğün kanıt-sal olasılıkları (her biri bir söylemsel kesit sayılır; bunlar kalıp yargılardır) gösterilir. Çekirdek, dikey düzlemde **a**. mal/mülk + **b**. aktarma + **c**. kalıt anlambirimcilerini içerir. Basmakalıp, dikey düzlemde **a** ile ilişkili olarak: iyelik (mülkiyet) + kullanım + yarar + **b** ile ilişkili olarak topluluk + paylaşım (ortak yaşam, ortak kurallar) + değerlendirme + süre + koruma + nesne bozulduğunda, kaybolduğunda utanç ya da acı duyma (duyma, tarihi bir mekânın yanması karşısında duyulan acı ya da utanç gibi; örneğin, “- Buranın kıymetini bilemedik” gibi söylemler); **c** ile ilişkili olarak bağ + aile + köken + tarif + anlatı + zenginlik + önem gibi alt anlambirimcileri içerir. Kanıt-sal olasılıklar, **a** ile ilişkili olarak, mülkiyet mirası + hak mirası + kullanma mirası + yararlanma mirası; **b** ile ilişkili olarak, topluluk/toplum mirası + aktarım, paylaşma, değerlendirme, koruma, sürdürme, tahrip etmeme, güvence altına alma, koruyamama durumunda utanma, acı duyma mirası gibi alt-anlambirimcileri kapsar; **c** ile ilişkili olarak, bağ, aile, köken, zorunluluk, yayılma, tanıklık, anlatı, zenginlik, önem mirası gibi alt anlambirimcileri içerir.

Söz konusu anlambirimciler kipliklerle tamamlanır. Öyleyse, kipliği de göz önünde bulundurarak, miras sözcüğünün anlamsal çekirdeği konusunda özetle şunu söyleyebiliriz: Birisi bir **Nesneye** (mala, mülke vb.) sahiptir → **Nesnenin** olumlu bir değeri olduğunu düşünür → **Nesnenin** aktarılması gerekir → Bir özne **Nesneyi** başka bir özneye aktarır → Bir **Özne** (toplum, topluluk), **Nesneyi** miras almak zorundadır.

Miras sözcüğünün çekirdek anlamını oluşturan unsurlar yan yana geldiklerinde böyle bir kanıt-sal zincir oluştururlar. Bunlara kimi kiplikler destek verir. *Miras* sözcüğünün sözlüksel anlamı özgülleştiğinde algı farklılaşır. *Miras* sözcüğüne kültür nitelemesi eklendiğinde (Kültürel Miras) ayrı bir anlamsal alan ortaya çıkar. Şimdi, *kültürel miras*'ın anlambilimsel bileşenlerinden söz edelim.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde *kültürel miras* bir terim olarak yer almıyor. Dolayısıyla, bizde henüz bir sözlük bağlamında tanımlanmamış. Fransa'da *le Grand Robert* 'de bir toplumun, topluluğun, bölgenin biriktirdiği, belli bir toplumca değer yüklenen kültürel

zenginliklerin toplumu olarak tanımlanmaktadır. *Le Grand Larousse*'da ise *atalarca aktarılan, bir grubun ortak kalıtı olarak görülen şey* biçiminde tanımlanır.

Bu ve benzer tanımlamalara göre, *kültürel miras*'ın temel anlamsal iyesi topluluktur. Aktarma, bir diğer dikkat çekici iyedir. *Kültürel miras*'ın çekirdeğini O. Galatanu şöyle belirler: 1. Kültürel miras, bir topluluğun, yörenin, bölgenin kendine özgü, özgül özelliği, kalıtıdır → 2. Öyleyse, kimliğe dönük bir işlevi vardır → 3. Ortak bir değerlendirme yoludur → 4. Topluluğun gelecek nesillere aktarılması gerekir → 5. Korunmak ve saklamak zorundayız → 6. Topluluğun gelecek nesillere aktarılabilmelidir (Galatanu 2008:3).

İlk tanım diğerlerini çağırmaktadır (diğerleriyle ilişkilidir). Bir topluma, bölgeye, döneme özgü olan kalıt (miras) ve aktarma, çekirdeğin temel unsurlarıdır. (Her unsur kendileriyle ilgili olan diğer unsurlarla bağ kurar). Kalıt, *önceki nesillerce aktarılan, gelenekçe kabullenilen şeydir*. Öyleyse, ortada bir alıcı ve verici vardır. Kalıt, alımlamaya ilişkindir, yasal ya da istence bağlı bir taşıma edimini içerir. Bir uzlaşmayı varsayar. Kendini zorla dayatmaz, kabul edilmeyi ve tanınmayı bekler. Kısacası kalıt, geçmişin şimdiye taşınması, müdahalesi, yedirilmesidir.

İlk dizinin bir sonucu olan ikinci dizi (kimliğe dönük işlevi vardır) kanıtsal bir bağla anlaşılabilsel iyeleri birleştirir. Alıcı ve vericinin bir ürün/mal (şu ya da bu kültürel miras nesnesi) aracılığıyla kurdukları ilişkinin sonucu söz konusu kimlikli işlemdir. Kabullenme ve tanıma her iki öznenin üzerinde uzlaştıkları kendiliklerdir (fr. entité). Kimlikli işlev, kişinin kendini "oluşturması" sürecine ilişkindir. Kimliğe bağlı olarak değerlendirilmesi gereken ortak değerlendirmede sözcüğün psikolojik anlamına yakın olan "değerlendirme" birine ya da bir şeye daha fazla değer ya da önem verme olarak tanımlanır. Bir şeye değer verilirken ondan daha fazla yararlanır. Toplumsal bir grubun nesneye katılımı ve onu anlamsal olarak zenginleştirmesi değerlendirmeye gerçekleşir.

İlk üç çekirdek tanıma göre bir nesne, bir kişi ya da topluluk için önemli bir değere sahiptir; grubun bireyleri arasında bağ nesneyle kurulur. Dördüncü aşamada gelen, gelecek nesillere aktarılma zorunluluğu nesne, birey, grubun üyeleri arasındaki bağı da bir *zorunluluk* durumuna getirmeye yarar. O da bir aktarma düşüncesinden yola çıkar, alıcı ve verici arasında kalıt üzerinden bağ kurar, bu bağ, nesne aracılığıyla, aynı zamanda geçmiş ve şimdi arasında değil, şimdi ve gelecek arasında da kurulur.

Beşinci aşamada gelen, nesnenin saklanması ve korunması zorunluluğu miras sözcüğüne içkin olan *zorunluluk* düşüncesini sürdürür. Bir niyet, maksat düşüncesini varsayar. Aynı zamanda, arka planda bir bozulma ve tehlikeden koruma zorunluluğu düşüncesi kapsar.

Son aşamada gelen, nesnenin gelecek nesillere aktarılabilmesi tüm iyelerin kabul edilmesi ve gerçekleşmesi ile olasıdır.

Tüm bunlara bir dizi kiplik ekleyebiliriz. Örneğin, nesnenin korunması törel, etik, estetik, dokunsal, hazzal, değersel, övgüsel, bilgisel, edimsel kiplikleri devreye sokar. Olumlu yönde değersel bir yönelimi vardır.

Kültürel mirasın bu biçimde kavramsallaştırılması içerisinde bozulma/yıpranma/tahrip olma vb. tehlikesi bir iyelik olarak yer alır. Bozulma tehlikesi özde olmasa da bir olasılık olarak kenarda durur (örneğin, eski yapıların restorasyonu olasılığı somutlaştırır).

Tüm bu belirlemeler kültürel miras sözcüğünün, düzanlam düzlemindeki ve belli bir söylem içerisindeki anlamsal olasılıkları görmemize olanak sağlar. Bu aşamadan sonra

kimi varsayımlar öne atarak sözlüksel anlamın kinetik özelliğini, böyle bir süreç içerisindeki anlamsal ve söylemsel işleyişi göstermek gerekir. Öyleyse, *miras* sözcüğünün, bir topluluğun (kültürel) kavram üzerinde oluşturduğu söylemsel anlamı nasıl bir zorunluluk durumuna getirdiğini ve geliştirilen bu kavramın sözlüklerdeki tanımlamalara uygunluğunu, durağanlaşan anlamdan ayrı bir anlama doğru çekilip çekilmediğini sorgulamak gerekir. Bu aşamada kültürel miras sözcüğünün sözlüksel anlamından belli bir bağlamı zorunlu kılan söylemsel anlamına geçilir.

Bilindiği gibi, dilbilimde anlam (sens) ve anlamlılık (signification) iki ayrı dilsel olguya karşılık olarak kullanılır. *Dildeki bir birimin aktardığı ya da uyandırdığı kavram, tasarım, düşünce; içerik* anlamlamaya karşılık gelir; *anlamı, dil içi bağlantıların yanı sıra bağlam ve durum belirler*, bu da anlama karşılık gelir (Vardar 2002:18). Anlamlama, *belli bir dilsel çevrede sözselsel bir anlatıma sürekli olarak iliştiirilen temsil* (Vardar 2002:21) olarak tanımlanırken anlam, bir söylemsel edim ya da durum içerisinde konuşan bir öznenin önerdiği iki ya da daha fazla temsilin *bitişikliği* olarak tanımlanır. İkinci seçenekte dil, konuşan bir özne tarafından bir yargılama sürecine sokulur, konuşan özne/öznel dil üzerinde bir dizi etki yaratır/lar. Söylemsel anlam böylelikle biçim kazanır. Konuşan öznenin şu ya da bu kültürel nesne konusundaki yargısı, nesnenin ya da, daha genel olarak, kültürel miras kavramının alımlanması konusunda bilgilendirir. Bunu anlamının en kestirme yolu anket çalışmalarıdır. Kültürel miras konusunda bilgisi, birikimi olmayanlarla (uzman olmayan) olanlara (uzman olan) yöneltilen anket sorularıyla kavramın söylemsel olarak nasıl temsil edildiği anlaşılacak istenir. Örneğin, bilişsel bir görüngüde kalarak, miras kavramının alıcının belleğinde yarattığı düşünceler, imgeler, nesnelere vb. aracılıyla anlamı yanında anlambilimsel uçları (çekirdek anlamları, basmakalıpları, yargısal olasılıkları) arasındaki ilişkiler anlaşılacak çalışılır. *Kültürel mirastan ne zaman, nerede, kiminle söz edilir?* türünden bir soru ile miras söyleminin bağlamı irdelenir. *Sizin için miras sayılabilecek birkaç nesne belirtin* sorusuyla öznenin nesneyle olan duygusal, çöşkusal, estetik ilişkisi ve ona yüklenen değer (olumlu ya da olumsuz) anlaşılacak çalışılır. *Bir (kültürel) miras örneği verebilir misiniz?* sorusuyla kültürel mirasın ilkörneklere (prototipleri), basmakalıp örnekleri belirlenir. *(Kültürel) miras denildiğinde neden söz edilir ya da edilmez?* sorusuyla miras sözcüğünün ilintili olduğu sözcükler, kavramlar ortaya konulmak istenir.

Kısacası, bu ve benzeri sorular aracılığıyla dökümler, karşılaştırmalar yapılarak kültürel miras söylemsel olarak konumlandırılır. Konuyu bilenlerle bilmeyenlerin özel algıları kavranır. Söylemsel işleyişi ortaya çıkarılır.

Miras listesine alınan her değer nesnesine belli bir bağlamda anlam yüklenerek özel bir ad verilmiş olur. Değeri ancak söz konusu bağlamda geçerlidir. Örneğin, bütün camiler birer kültürel miras sayılmazlar. Bazı camiler özel bir bağlamda yüklendiği özel değerleriyle kültürel miras sayılırlar. Camiye verilen ad, değerlendirmenin ilk aşamasıdır. Bilindiği gibi, adlandırma, bir şeye bir isim takmaktır. Bu yapılırken bir verici ile alıcı arasındaki ilişki dikkate alınır, kabul edilebilirlik, toplumsal uzlaşma aranan ölçütler arasındadır. Kısacası, toplumsal iletişim, dildışı gerçeklik ile dilsel gerçeklik bir edim olarak adlandırmanın temel etkenleridir.

Miras listesine alınan bir nesnenin, değeri bakımından anlambilimsel iyelerini belirlemek için onun bir sözcük olarak gönderme yaptığı kavramın temsiline belirlenmesi gerekir. Şimdi, biraz önce sözünü ettiğimiz soru tiplerine göre bir sözcük olarak “cami” örneğine biraz daha yakından bakalım.

Batı ülkelerinde kilise, katedral, bizde ise cami, kültürel mirasın prototip nesnelere birisi sayılır. Yerleşik görüşe göre cami, kültürün temel unsurudur ve mutlaka korunması gerekir.

TDK Sözlüğü'nde önerilen tanımlamaya göre cami, *Müslümanların namaz kılmak için toplandıkları yer*'dir. Düzdeğişmeceli anlamda, sözcük konusunda *topluyan, bir araya getiren, bir arada bulunduran* tanımı önerilmiştir. Bir mimarlık terimi olarak daha geniş bir tanımlamaya rastlarız:

(Mimarlık) Müslümanların içinde toplanıp tapındıkları yapı. Esas cami ve avlu gibi iki bölümü vardır. Esas cami, mihrap, mimber, vaiz kürsüsü ve dikdörtgen oylumun üzerine örten kubbe ve yan kubbelerden meydana gelir. Minareler esas caminin dış duvarlarına ya da içavlu duvarlarına bağlanmıştır. Son cemaat yeri esas caminin giriş kapısı olan yüzünde (batı yüzünde) bulunur.

Bir ibadet yeri olarak caminin (ve kilisenin), birbirleriyle ilişkili olarak, sözlüksel anlam çekirdeği kabaca şöyledir: İnananlar topluluğu → Dinsel pratik düzenleme (namaz kılma) → Dinsel pratik yapabilme → Dinsel pratik yapılan yer.

Cami, ayrıca *Tanrı'nın evi* (bir yapı) olarak görüldüğünden söz konusu çekirdek anlamlara evin kimi iyeleri de eklenebilir: İnananlar topluluğunu barındıran yapı → Çatı, pencere, kapı, duvar vb. → Kimi olumsuz doğa koşullarından korunmak için sığınak → Koruma altında bir mekân.

Tüm bu çekirdek anlamlar caminin bir kültürel miras durumuna gelmeden önce yüklediği anlamsal değere ilişkindir. Bir inananlar topluluğuna, kabul edilmiş, uzlaşmış bir kimliğe (örnek: dindar kişi) gönderme yaparlar. Çekirdeğe ilişkin olarak caminin kimliksel boyutu ve fiziksel özellikleri yanında basmakalıplaşmış iyelerinden kimileri şunlardır: **Çekirdek anlam “Din” olduğunda:** Tanrı/Allah, Dogma, İnanç, İnanış, Ritüel, Olasılık değeri, Dua değeri. **Çekirdek anlam “İslamiyet” olduğunda:** Kur'an, Peygamber, Peygamber'in yaşamı ve ölümü, Otorite, Vaaz, Ahlaki ve etik değer. **Çekirdek anlam “dinsel topluluk” olduğunda:** Ortak yaşam, Ortak çıkar, Ortak amaçlar, Ortak mülkler, Duygusal ve Hazsal değer. **Çekirdek anlam “dinsel pratik” olduğunda:** Dışsal gösterim (örneğin: namazın bahçede kılınması); Kanon (örnek: rahlede Kur'an bulunması); İbadet; Tören; Pragmatik değer. **Çekirdek anlam “yapı/bina” olduğunda:** Mülk, İşlev, Mimari açıdan, yapının planı, biçimi, normu; kullanılan malzemeler; Yapım teknikleri bakımından, değişik meslekler (örneğin tavan süsleme, kullanılan ışık vb.); Teknik bilgi; Araç gereç; Estetik değer.

Kipsellikleri bakımından değersellik kategorisinde etik, ahlaki, dokunsal, hazsal, estetik kipler; ayrıca deontik, pragmatik, bilgisel kalıplardan söz edilir. Değersel bir yönelim olarak pozitif bir tekdeğere sahiptir.

Bu betimlemelere göre “cami”nin değerleri “miras”ın değerleriyle neredeyse aynıdır.

Caminin kavramsal ve anlambilimsel açılımının ardından bir değer nesnesi olarak gösterimini, *her şeyin belli bir amacı olan bir edenin başlangıçtaki maksadının ürünü olduğunu* ileri süren *durumsal dilbilgisinden* (Rochaix 2017:78) ve *Kanıtısal Olasılıkların Anlambilimi* modelinden esinlenerek, çekirdek temsilini şöyle şematize edebiliriz:

Bir Eden (X) bir Nesne (N) üretmek niyetindedir, amaç, X'in ve bir topluluğun (T) belli bir mekân ve zamanda dinsel bir pratiği (DP) yerine getirmesidir.

↓

X, dinsel pratik (DP) için kimi araçlar (A, yapım teknikleri), yapım ilkeleri (İ), bu ilkeleri bilen kişiler (K) kullanır.

X, değişik malzemeler (M, taş, kum, ahşap vb.) kullanır.

X, bir biçimi, kendine özgü yapısı, özellikleri, malzemesi olan bir nesne (N) ortaya çıkarır.

Sonuç: N, X'e, DP yapmasına yarar

N, belli bir Zaman ve Mekân'da var olur

N, zaman içerisinde dönüşümlere uğrayabilir.

Eden, (Müslüman bir topluluk) ve maksat, (dinsel pratik) cami nesnesi ile cami çekirdeği arasında bir buluşma noktasını temsil eder.

Eden, zaman, mekân, hatta kullanılan teknikler, araçlar, güç vb. nesne (değer nesnesi) ile içsel olarak bir topluluğa, döneme, mekâna bağlı ve onların varlığının sürmesine aracılık eden mirası buluşturur.

Nesnenin analizi ile öncelikli olarak camiye yüklenen değerlerden çok insanla (bir kişi ya da topluluk) yaratısı arasındaki ilişkiye vurgu yapılır. Ayrıca, temel anlamsal özelliklerini dikkate alarak, nesne ile miras arasında söylemsel düzeyde ilişki kurmak gerekir. Kültürel miras listesine alınan nesne bir miras değeri kazanmıştır. Caminin söylemsel yapısının analizi konusunda önce bir bütüncü (fr. corpus) oluşturmak gerekir. Durumsal Dilbilgisi'nden esinlenerek önce maksat/niyet, malzeme, işlev, zamansal ve mekânsal konum belirlenir. Varsa, camiye ilişkin özel anlamı olan isimler, eylemler, zarflar, niteleme sıfatları vb. ortaya konulur. Ardından bu kullanımların yer aldığı söylemsel unsurlar (metinler, yazılar, belgeler vb.) belirtilir. Her kategori kavramsal olarak alt kategorilere ayrılabilir. Böylelikle nesnenin söylemde yapıcı iyeleri saptanır. Temel birimlerin yanında nesneye (cami) ilişkin özel birimler ya da temsiller bulunabilir. Bu birimler birer prototip değil, belli bir bağlamda geçerlilik kazanan birimlerdir. En fazla bilgi, kültürel miras nesnesinin edeni, nesnenin kendine özgü biçimi, yapısı, kullanılan malzemeye (örneğin: devasa bir avize, duvar süslemeleri), ayrıca zaman ve mekânda uğradığı dönüşümlere (yıpırnanma, restorasyon) ilişkin olanlardır. Nesnenin edeni, zaman ve mekândaki dönüşümü değer nesnesi ile miras arasında en kestirmeden bağ kurmaya yarar. Caminin miras boyutu söylemde bir topluluğa, döneme, bölgeye özgü özel bir özelliğin belirtilmesiyle vurgulanabilir. Nesnenin restorasyonu, yenilenmesi, bakımı gibi işlemler gerece yönelik işlemler iken tarihsel yapı ya da miras listesine alınması için yapılan işlemler kurumsal işlemlerdir. Bir nesnenin neden yapıldığına, kimliksel boyutuna ilişkin bilgiler her zaman açıklıkla bildirilmeyebilir. Bir nesnenin kültürel bir miras sayılıp sayılmaması toplumda etkin bir eden tarafından bildirilerek kurumsal bir işlem gerçekleştirilir.

Öyleyse bir değer nesnesi olarak caminin sözlüksel anlam çekirdeği şöyle betimlenir: Belli bir dine ait bir topluluğun özellikli yapısı → Belli bir dinin beklentilerinin uygulamasını güvence altına alan yapı → Dinsel uygulamanın görece gizliliğini koruma altında tutan yapı.

Bir miras nesnesi olarak caminin sözlüksel anlam çekirdeği şöyle betimlenir: Bir bölgenin, yerin özellikli yapısı → Restorasyon, yenileme gibi çalışmalarla gereşel bakımdan ve kurumsal olarak (caminin sınıflandırılması) koruma altında tutulan yapı → Parçaları, içeri giriş koşulları ayrıntılarıyla betimlenen yapı.

Böylelikle cami belli bir kesime indirgenen yapı özelliğinden uzaklaşıp daha geniş bir kesimi temsil eden, onların kullanımına açık bir yapı özelliğine bürünür. Yalnızca bir ibadet yeri işleviyle kalmaz, bir döneme, yere, topluma özgü, belli bir dizi tipset ve özellikli (biricik) bir mimari tarzı temsil eden bir yapıya dönüşür. Kültürel miras listesine alınmasının gerekçeleri söz konusu özellikleri, işlevleri, değerleri barındırmasıyla doğrudan ilişkilidir.

Sonuç olarak. Şu ya da bu nesnenin (kültürel miras olarak sınıflandırılan her nesnenin) anlambilimsel iyelerinin sorgulanması miraslaştırma/miraslaştırmak kavramını daha iyi anlamaya olanak sağlar. Bu çalışmada “miraslaştırmak” kavramı üzerinde durmadık (bu bir başka çalışmanın konusu olacak), ancak şunu belirtelim: “Miraslaştırmak” kavramı, dilsel bir edim olarak da betimlenebilir. Bir başka anlatımla, “miraslaştırmak” kavramının anlamsal iyeleri söylemde bir edim olarak gerçekleşerek sözselleşirler. Bir eylem olarak “miraslaştırmak”, bir nesneyi özgül değeri olan bir nesneye, bir miras (değer) nesnesine dönüştürmektir. Dolayısıyla şu sorular sorulabilir: Dilbilimsel olarak (şu ya da bu söylemde, metinde, bütüncede vb.) bu dönüşüm nasıl gerçekleşmekte ve işlerlik kazanmaktadır? Miraslaştırmanın sözcüksel boyutu nedir? Bir başka anlatımla, “miraslaştırmak” diye bir dil edimi var mıdır? Miraslaştırmanın odağında, alıcısı etkilemeye yönelik bir etkisözden söz edilebilir mi? Yoksa, yalnızca nesnenin değerlerinin (statüsünün) değişmesi için dil dışı olgulara mı indirgenmektedir? Kısacası, burada miraslaştırmayı bir dil edimi olarak sorgulamak aşamasına geçilir. Bunun içinse alıcının düşüncesinde, inancında yarattığı etkiyi, Searle’ün dil edimleri konusundaki tanımlamalarına uygun olarak toplumsal olguların var olma biçimini kavramak, miraslaştırma(k) kavramının özündeki kültürel miras gerçekliğini betimlemek gerekir. Alanın uzman kişilerinin bilimsel üstsöylemleri süreci anlamaya olanak sağlar.

Bu çalışmada, *Kanıtısal Olasılıkların Anlambilimi* modeli ile miras ve kültürel mirasın anlambilimsel ve kavramsal yapılanması üzerinde durduk, bir başka çalışmada “miraslaştırmak” kavramının bir dil edimi olarak tanımı üzerinde duracağız.

Kısacası, bir nesneyi kuran en küçük anlambiriciklerin belirlenmesi, birbirleriyle ilişkisi içerisinde değerlendirilmesi, kipsel değerleri, anlambilimsel iyelerin ortaya konulmasıyla kültürel bir edim olarak mirasın doğası, işlevi ve değeri daha iyi anlaşılabilir. Ayrıca sözselleştirilen her (kültürel) miras nesnesinin zaman ve uzamda uğradığı dönüşümler, özgünlüğü, bir toplumun on yüklediği yeni değerler vb. yine böyle bir çözümlenme modelinin yardımıyla daha iyi kavranabilecektir.

NOTLAR

1. Buna karşın, basmakalıp bilgilerin de zaman içinde değişebileceğini anımsatalım.
2. “Miras” ve “kültürel miras”ın özellikle anlambilimsel çözümlenmeleri konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz: Valérie Rochaix, “La construction linguistique du patrimoine”, Université de Nantes, 2017. V. Rochaix’nin çalışması tümüyle O. Galatanu’nun Kanıtısal Olasılıkların Anlambilimi adını verdiği model üzerine kurgulanmıştır (değişik kavramları sorgulama nesnesi yaparak, söz konusu model üzerine kurgulanmış çok sayıda başka çalışma bulunuyor). Biz de bu yazıda söz konusu çalışmaların verilerini kullanıyor, modelin verilerini “cami” örneğine uyarlıyoruz.
3. Anlambiricik (Fr. sème). Anlambirimin gösterilen bölümünü oluşturan en küçük anlamsal özelliklerin her biri. Örneğin koltuk anlambirimi, içerik bakımından "arkalıklı", "iki, üç, ... kişilik", "oturmak için" ve "ayaklı" anlambiriciklerinden oluşur. Sandalye'deyse, "iki, üç, ... kişilik"ın yerini "bir kişilik" anlambiricği alır. Bkz Berke Vardar ve ötekiler, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, s. 20.
4. Burada kavramın sözlüksel anlamlarını, kapsamını, neyin kültürel miras sayılıp neyin sayılmadığını, bunların ölçütlerini tartışmayaçız.

KAYNAKÇA

- Anscombe, Jean-Claud. Dénomination, sens et référence dans une théorie des stéréotypes nominaux. Cahiers de praxématique. 2001: no. 36.
- Anscombe, M. Jean-Claude. Le rôle du lexique dans la théorie des stéréotypes. Langages, 35e année, n°142. 2001: 57-76.
- Berke Vardar ve ötekiler. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Multilingual. 2002.
- Carel, Marion. Trop : argumentation interne, argumentation externe et positivité, In J.-C. Anscombe (éd.). *La théorie des topoï*, Paris : Kimé. 1995 :177-206.
- Cozma, Ana-Maria. Approche argumentative de la modalité aléthique dans la perspective de la Sémantique des Possibles Argumentatifs Application au discours institutionnel de la bioéthique. thèse, Université de Nantes. 2009.
- Desvallées, André. Dictionnaire encyclopédique de muséologie, Paris : Armand Colin. 2011.
- Doyle, Stephanie. À quoi bon s'expliquer? Analyse dans le cadre de la Sémantique des Possibles Argumentatifs. 2016. HAL Id: hal-01252377 <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01252377>.
- Ducrot, Oswald, ve Carel, Marion. La problématique du paradoxe dans une sémantique argumentative. *Langue Française* 123. 1999 : 6-26.
- Galatanu, Olga. Sémantique des possibles argumentatifs et axiologisation discursive, In D. Bouchard et J. Evrard (éds.), Représentation du Sens linguistique II, Louvain-la-Neuve : De Boeck-Duculot. 2007: 313-325.
- Galatanu, Olga. Le phénomène sémantico-discursif de déconstruction-reconstruction des topoï dans une sémantique argumentative intégrée. In O. Galatanu et J.-M. Gouvard (éds.). *La sémantique du Stéréotype*. Langue Française 123. 1999: 41-51.
- Galatanu, Olga. La dimension axiologique de l'argumentation. In M. Carel (éd.). *Les facettes du dire*, Hommage à Oswald Ducrot, Paris : Kimé. 2002: 93-107.
- Galatanu, Olga. La sémantique des modalités et ses enjeux théoriques et épistémologiques dans l'analyse des textes ». in J.-M. Gouvard (éd.), *De la langue au style*, Paris, Presses universitaires de Lyon, 2005: 157-170.
- Galatanu, Olga. Du cinétisme de la signification lexicale », In J.-M. Barbier et M. Durand (éds.). *Sujets, activité, environnement*, Paris : Presses universitaires de France. 2006: 85-104.
- Galatanu, Olga. La construction discursive de la dimension temporelle des entités lexicales. In Les Actes du XXVIIIe Colloque International d'Albi Langages et Signification. P. Marillaud, R. Gauthier, (éds.), *Langage, temps et temporalité*, CALS/CPST : Université de Toulouse. 2008: 15-25.
- Hilpinen, Risto. « Artifact », Edward N. Zalta (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2011 Edition). (2011) 3 mars 2017. [en ligne]: <https://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/artifact/>,
- Marie, Virginie. La Sémantique des Possibles Argumentatifs: un modèle de description-constructionreprésentation des significations lexicales, Cahiers de Narratologie, no. 17. 2009.
- Micoud, André. ve Perroni Michel. *Ce qui nous relie*, Paris : Aube. 2000.
- Micoud, André. Patrimoine, redire ce qui nous relie », *Réinventer le patrimoine. De la culture à l'économie, une nouvelle pensée du patrimoine ?*. Paris : L'harmattan. 2005.
- Paveau, Marie-Anne. La notion de patrimoine : lignées culturelles et fixations sémiotiques. 2010. HAL Id: hal-00485072 <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00485072>.
- Paveau, Marie-Anne. Ce que disent les objets. Sens, affordance, cognition, Synergies Pays Riverains de la Baltique n° 9. 2012: 53-65.
- Putnam, Hilary. Is semantics possible ? (trad. Fr. Maradin (J.M.) : la sémantique est-elle possible ?, In J. Chauvand et F. Mazière, *La Définition*, Paris : Larousse. 1990: 292-304.
- Putnam, Hilary. *Pragmatism: an open question*, Oxford : Blackwell. 1995.
- Rastier, François. Le terme : entre ontologie et linguistique, *La banque des mots* 7. 1995 : 35-65.
- Rochaix, Valérie. La construction linguistique du patrimoine, Thèse, Université de Nantes. 2017.